

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

לך לך

(חלק טו שיחה ה)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וארבע לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת לך לך, זייג מרחשון, ה'תשפ"ד (א)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2023
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

לך לך ה

100

וכמענה לשאלת אברהם, במה אדע כי אירשנה?⁷

והנה, הגאון הרוגצובי ביאר⁸ בטעם חילוק הלשונות – שבהבטחה השלישית נקט הקב"ה הלשון „לרשתה“ (וגם אברהם שאל בלשון „במה גו' כי אירשנה“), משא"כ בפסוקים הקודמים נאמר „לזרעך אתן גו“, „לך אתננה“ – שאלו הם שני אופנים בנתינת הקב"ה את א"י לישראל: „בגדר מתנה“ ו„בגדר ירושה“⁹; ובכללות זהו החילוק בין הכיבוש הראשון לכיבוש השני¹⁰, שהכיבוש הראשון הוא בגדר מתנה („גדר נקודה, כל ארץ ישראל“, „ומקצת לא כלום“) והכיבוש השני „הוי גדר ירושה (וגם מקצת)“.

ועפ"ז מוסבר החילוק הנ"ל בין שתי ההבטחות הראשונות להבטחה בכרית בין הבתרים:

הכיבוש בכניסה השניה, שהיה לאחרי המצב של „ומפני חטאינו גלינו מארצנו“, מרומז בהבטחה בעת כריתת הברית „לזרעך נתתי“, שבאה (כעין הכניסה השניה)¹¹ לאחר שאלת אברהם

א. בפרשת לך לך מוצאים אנו כמה פעמים את הבטחת הקב"ה לאברהם לתת את ארץ ישראל לו ולזרעו:

בתחילת הפרשה נאמר¹: „וירא ה' אל אברם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת“; לאחרי זה, בעת יציאתו ממצרים, בהפרד לוט מעמו, אמר לו הקב"ה: „כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם“², „קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה“³; ובכרית בין הבתרים: „ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת“⁴ (ובפסוקים הבאים נמנו כל „העשר אומות“).

החילוק הכללי בין הבטחות אלו של הקב"ה הוא: שתי ההבטחות הראשונות („לזרעך אתן את הארץ הזאת“, „לך אתננה“, בלשון עתיד) לא באו בשייכות לדיבור או פעולה של אברהם אבינו, משא"כ ההבטחה „לזרעך נתתי“ (בלשון עבר)⁵ באה לאחר שאברהם התהלך לארכה ולרחבה⁶, והיא נאמרה ע"י הקב"ה בהמשך לדיבורו הקודם „לתת לך את הארץ הזאת לרשתה“

(7) טו, ז.ח.

(8) צפע"ג עה"ת שם.

(9) ירושלמי בב"ב פ"ח ה"ב: אם מתנה למה ירושה כו' אלא מאחר שנתנה להן לשום מתנה חזר ונתנה להן לשום ירושה.

(10) כ"ה לשון הצפע"ג שם („כבוש שני“). וראה לקמן בפנים.

(11) להעיר מרמב"ן שם: והוסיף לכרות לו ברית עליהן שלא יגרמו החטא וכאשר צוהו על

(1) יב, ז.

(2) יג, טו.

(3) שם, יז.

(4) טו, יח.

(5) ראה ירושלמי (חלה פ"ב ה"א) הובא לקמן בפנים „כבר נתתי“. וראה ב"ר פמ"ד, כב. פרש"י שם.

(6) וראה אוה"ח עה"פ.

התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל, וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השניה הוא מקודש היום, ואע"פ שנלקח הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות."

אבל צריך להבין: מהי השייכות בין הכיבוש הראשון (שבו נפעלה הקדושה ע"י "כיבוש") לתוכן הענין של מתנה, ובין הכיבוש השני (שקדושתו היתה ע"י חזקה) לתוכן של ירושה?

ב. ויש לפרש¹⁸ בהקדם הביאור בדברי הרמב"ם הנ"ל, שעליהם הקשה בכסף-משנה שתי קושיות¹⁹: א) "איני יודע מה כח חזקה גדול מכח כיבוש ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה הארץ מידנו בטלה החזקה. ב) ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא היה שם חזקה אטו מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש".

וידוע, שישנם כמה ביאורים בדברי הרמב"ם:

א) הרדב"ז כתב²⁰: "ונראה לדעתו לפי שלא קדשה בפה אלא בימי עזרא קדשה בפה".

אמנם²¹, מלבד זאת שלא מצינו ש"בימי עזרא קדשה בפה", הרי, ברמב"ם אין אפילו רמז להסבר זה; ואדרבה, הרמב"ם מבאר בפירושו,

„במה אדע גו' כי אירשנה"¹², וכמארז¹³ שהדבר היה, חטא" בערך מעלת אברהם (והדבר נראה גם בכך שבעת כריתת הברית היתה ההודעה על-דבר הגלות: "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך גו'¹⁴ — גלות מצרים, ובזה נרמזו גם גלות בבל ושאר הגלויות¹⁵).

משא"כ הכיבוש הראשון ע"י יהושע, שהיה בכניסה הראשונה לארץ ישראל, מרומז בשתי הבטחותיו הראשונות של הקב"ה — שלא באו כהמשך לשאלת אברהם, אלא הקב"ה הבטיח כן מעצמו.

על-דרך-זה גם בנוגע לענין השני — שההבטחה „לזרעך נתתי" באה לאחרי שאברהם התהלך לארכה ולרחבה — מפורש בתרגום יונתן³ דהיינו „עבד בה חזקתא"¹⁶, והרי זהו גם החידוש בקדושה השניה שע"י עזרא, כמו שמבאר הרמב"ם¹⁷: „קדושה ראשונה . . אינו אלא מפני שהוא כיבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש ונפטרה מן

המילה אמר לו לאחוזת עולם לאמר שאם יגלו ממנה עוד ישובו וינחלוה כו'.

(12) ראה פרש"י טו, ו.

(13) נדרים לב, א. וראה פדר"א רפמ"ח.

אברבנאל כאן. ועוד.

(14) טו, יג.

(15) בר"פמ"ד, טו. יז. וש"נ. וראה פרש"י שם יב. יד.

(16) וראה גם אוה"ח הנ"ל. ב"ב ק, א. אוה"ח

יג, יז. פרשת דרכים דרוש ט. ולהעיר משו"ע אדה"ז חלק חו"מ הל' הפקר קו"א סק"א בתחלתו „לא נקנית להם אלא בחזקה המועלת כו' וה"נ אמר'י בכ"ב דף ק", ע"ש. וראה צפע"נ הל' תרומות ג, ד. ועוד. לקמן ע' 207 הערה 53.

(17) ספ"ו מהל' בית הבחירה. הל' תרומות פ"א ה"ה.

(18) בהבא לקמן ראה אנציקלופדיא תלמודית

ע' א"י (ע' ריז ואילך). וש"נ.

(19) הל' בית הבחירה שם.

(20) הל' תרומות שם.

(21) כמו שהקשו במפרשים — ראה שו"ת חיים שאל (להחיד"א) ח"ב סל"ט ד"ה וחזה.

בני ישראל²⁶, ואעפ"כ לא חילק הרמב"ם בין מקום למקום, וכתב בנוגע לכל ארץ ישראל, וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית²⁷.

ג. והנה, התוי"ט המשיך שם: „ואין להשיב מנתינת השם יתברך שנתנה לישראל בראשונה שיש להשיב שכמו שה' יתברך נתן לישראל הארץ, כך נבאו נביאיו שיעלו המחריבים ויטלו מהם, וכן נבאו על כורש מלך פרס שיחזירה. אבל על לקיחת האומה הזאת מידינו לא מצינו בה נבואה בפירוש, ולפיכך שלא כדין נטלוה מידינו ואין קרקע גגזלת“.

יהושע (ראה יהושע טו, טז ובמפרשים שם. שופטים א, כא ובמפרשים. ש"ב ה, ו ובמפרשים), ודוד קנה אותו מארוונה בכסף מלא (ש"ב בסופו. דה"א כא, כב ואילך);

ובמנ"ח מצוה רפד (אות ו'), דמכיון שמקום הזה נקנה רק בחזקה נתקדש גם לענין תרומות וחלה באופן שלא נתבטלה קדושתו בגלות נ"ג (כמו שבטלה קדושת כל הארץ). וראה לקמן שוה"ג הא' להערה 45.

26) ואף שזה הי' מחמת פחד מות, וא"כ צ"ל לכאורה שג"ז נכלל בגדר כיבוש כיון שהיו אנוסים, הרי מצינו (מרדכי גיטין פ"ה. וראה תרומת הדשן סע"ג. מל"מ הל' מכירה רפ"י ד"ה כתב הטור) שבאנסוהו ליתן מתנה אם הי' האונס באיום מיתה גמר והקנה.

27) ואין לומר שקדושת הארץ אחת היא ואא"פ שישאר רק על חלק הארץ, כדמוכח מלשון הרמב"ם (הל' ביהב"ח והל' תרומות שם) שבקדושה שני' קדשו רק „כל מקום שהחזיקו“. ולכאורה דוחק לומר שבכבוש (ראשון) שאני שחל רק על כל הארץ, כדמוכח מהל' תרומות שם הי"ב (את"ל דרק כל מקום שנכבש בפועל — נתקדש). וראה מנ"ח שם. אבל ראה ירושלמי שביעית רפ"ו. לעיל בפנים מצפ"ג, לקמן בפנים ס"ו.

שהטעם שקדושה שניה לא בטלה הוא (לא מפני שקדושה בפה, אלא) מפני ש„לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה“, משא"כ קדושה ראשונה שהיתה ע"י כיבוש.

ב) בתוי"ט²² תירץ קושיית הכסף-משנה: „דסבירא ליה דכיבוש נכרים אתא ומבטל כיבוש ישראל משא"כ בחזקה שהחזיקו מיד מלך פרס שנתן להם רשיון להחזיק בה לא אתא כיבוש ומבטל לחזקה שהיתה מדעת הנותן“.

אבל לכאורה עדיין אין מתורצות שתי קושיות הכס"מ:

בנוגע לקושיא הראשונה — אם כיבוש נכרים (במלחמה²³) הוא קניין²⁴ המבטל את בעלותם הקודמת של ישראל, מה בכך שהבעלות הקודמת היתה (לא ע"י כיבוש, אלא) ע"י „חזקה מדעת הנותן“? והלא כיון שהיה אחר כך קניין דכיבוש מלחמה מצד הנכרים, הרי עדיין קשה (בלשון הכס"מ) „למה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה הארץ מידינו בטלה החזקה“^{24*}?

ועל-דרך-זה הקושיא השניה עדיין במקומה: גם בכיבוש יהושע היתה חזקה „מדעת הנותן“ — מצינו שהגבעונים²⁵ מסרו את עריהם לידי

22) עדיות פ"ח מ"ו. ועד"ו במלא הרועים ע' קדושה ראשונה אות ט.

23) כולל — ג"כ ידאת מלחמה, כמו כיבוש אנשי גבעון.

24) גיטין לח, א. ובתוס' שם. רשב"א וריטב"א שם. שו"ע אדה"ז שם ס"ג. האו"ח סתרמ"ט ס"י. וראה בארוכה שו"ת דבר אברהם שם ס"א.

*24) נוסף על מה שהקשה בשו"ת דבר אברהם ח"א ס"י ס"ו.

25) ראה יהושע קאפיטל ט. ולהעיר ג"כ מעיר היבוסים שלא נכבשה ע"י

ד. בנוגע לקושיא השניה הנ"ל, לכאורה היה מקום לתרץ (כפי שביארו מפרשים אחרים³² בדברי הרמב"ם): אע"פ שגם בכיבוש יהושע היתה חזקה, הנה בפועל לא קנו בני ישראל את הארץ בחזקה, כי כוונתם היתה לקנותה דוקא ע"י כיבוש – ולכן לא חלה חזקתם, ובמכלל-שכן מדין „העודר³³ בנכסי הגר וכסבור שהן שלו לא קנה”.

אבל בנוסף לכך שצריך עיון אם עצם הסברא יש לה מקום בענינו [דכיון שבנידון דידן יש למחזיק כוונה לקנות (אלא שרצונו לקנות בקנין אחר)³⁴, הרי הוא קונה אפילו בלא כוונה³⁵ (ובפרט שזהו קנין דאורייתא³⁶)], הנה קשה לפרש כן, כנ"ל: בערי הגבעונים לא היה כלל קנין של כיבוש מלחמה, כי הגבעונים מסרו אותן מרצונם, ואם כן, למה גם בערים אלו לא חל קנין החזקה של ישראל?

ה. ויש לומר הביאור בזה:

בנתינת הארץ לישראל נתחדשו שני עניינים: א) קנין הממון, היינו,

אבל לכאורה עדיין קשה להבין: ממה נפשך, אם נקטינו שכיבוש מלחמה הוא קנין המפקיע, דהיינו „קנין גמור”²⁸ ע"פ דין, למאי נפקא מינה אם מצינו נבואה על הכיבוש אם לא, כיון שנעשה מעשה הקנין?²⁹

ואם הכוונה בזה היא³⁰ שנכרי אינו קונה בכיבוש מלחמה, ומאחר שעל כיבוש זה של הנכרים (לאחר הכיבוש השני) לא היתה נבואה, לכן „שלא כדין נטלוה”, וממילא אין שייך כל הענין ד„כיבוש מלחמה”; משא"כ נבוכדנצר וכורש „ע"פ ה' כבשו” ולכן „הוראת שעה היתה ולהם נקנה בכיבוש”³¹ – הרי אין זה בהתאם לביאור הרמב"ם:

הרמב"ם מבאר טעם החילוק בכך שקדושה ראשונה היתה ע"י כיבוש וקדושה שניה ע"י חזקה, ולפי הנ"ל אין זה תלוי באופן הקנין דישראל, אלא באופן כיבושם של האומות – בגלות בבל היה ביכולת הקדושה להתבטל (אפילו אילו היתה ע"י חזקה), כי כיבוש נבוכדנצר היה כדין, משא"כ בגלות השניה, כיון שהאומות כבשוה שלא כדין, לכן אין הקדושה בטלה (ואפילו אילו היתה באה ע"י כיבוש בלבד).

(28) שר"ע אדה"ז או"ח שם.

(29) ולשיטתו צריך לומר (ועד"ז במלא

הרועים שם. וראה הון עשיר לעדיות שם) שס"ל שכבוש מלחמה אינו „קנין גמור”, וביכולתו להפקיע רק (בעלות קלושה שנעשית ע"י) כבוש, ולא בעלות גמורה שנעשית ע"י קנין גמור (כחזקה) מדעת הנותן. אבל להדיעות שהיו קנין גמור קשה כנ"ל – נוסף על הקושיא שבדב"א שם כנ"ל.

(30) כמ"ש בשו"ת חת"ס יו"ד סרל"ג. אלא

שלא הביא התוי"ט.

(31) שו"ת חת"ס שם.

(32) שו"ת חיים שאל שם. ועד"ז בצל"ח ברכות

ד, א. ועוד.

(33) יבמות נב, ב. רמב"ם הל' זכי' ומתנה

פ"ב הי"ג.

(34) אבל יש לחלק, שכאן כיון שכבר קנו ע"י כבוש אין מקום לחזקה לאח"ז כיון שכבר ה' שלהם, כמ"ש במפרשים. וראה שו"ת חיים שאל שם בתחלתו מס' בירך יצחק, ומה שהקשה (בשו"ת) שם.

(35) ראה שו"ת צ"צ יו"ד סר"ל. אה"ע סקנ"ט ט"א. ועד"ז בשו"ת חת"ס ורעק"א (ראה לקו"ש חי"א ע' 145 הערה 45, וש"נ).

(36) ראה נמוקי ב"מ י, א. ובהגסמן בהערה שלפנ"ו.

נתחדש רק ע"י ישראל כשנכנסו לארץ ישראל*⁴⁰.

ו. והנה, שתי הכניסות לארץ נחלקו זו מזו באופן ביאת הארץ: בכניסה הראשונה היה הרצון⁴¹ והציווי: „חלוצים תעברו“⁴², „ואתם תעברו חמושים לפני אחיכם כל גיבורי החיל“⁴³, „ונכבשה הארץ לפניכם“⁴⁴, היינו, שהכניסה לארץ תהיה באופן של כיבוש ע"י מלחמה, ולכן נפעלה אז (גם) קדושת הארץ באופן כזה – ע"י כיבוש⁴⁵.

* (40) ראה בארוכה לקמן ע' 206 ואילך. (41) כמחז"ל (תנחומא ע"פ ביאור רש"י* עה"ת בתחלתו. ועד"ז ב"ב פ"א, ב): שאם יאמרו לסטים אתם כו' ברצונו כו' נתנה לנו.

(42) דברים ג, יח. וכן בהכתובים דס"פ מטות (לב, כ ואילך). (43) יהושע א, יד. (44) מטות לב, כט.

(45) אין להקשות דא"כ במה נקנו ערי הגבעונים* (דהרי גם יראת מלחמה לא הייתה

* בתנחומא שלפנינו ליתא (ומאמר ר"י מסיים בהכתוב „כח מעשיו .. חזלת גרים“ ואולי סיוס הפירוש הוסיף רש"י ע"פ הב"ר שבפנים ההערה).

אבל ביפה תואר לב"ר שם כתב: באגדת ר' תנחומא איתני' להך אגדה בהאי לישנא (ומעתיק כהלשון שבפרש"י), ומסיים: ובזה הלשון הביא רש"י ז"ל בתחילת פ"י התורה. דמשמע שכה"ג גירסתו (וגירסת רש"י) בתנחומא. וראה רש"י לתהלים (ק"א, ו): ומדרש תנחומא כתב לישראל מעשה בראשית .. שלא יוכלו האומות לומר לישראל גזלנים אתם שכבשתם ארץ ז' גרים. * וארץ הגרגשי שפנה והלך (ירושלמי שביעית פ"ו ה"א. ויק"ר פ"ז, ו). ה"י כיבוש (מפני יראת מלחמה).

וגם עיר היבוסי שלא נכשה ע"י יהושע (כנ"ל הערה 25) – י"ל שה"י כיבוש (בפועל) אח"כ ע"י דוד, כפשוטו לשון הכתוב בש"ב ש, ז ואילך (ודלא כהמנ"ח הנ"ל הערה 25), ומה שקנה דוד מארזונה

הבעלות על ארץ ישראל, שנעשת הארץ שייכת לישראל. ב) קדושת הארץ.

הענין הראשון, בעלות ישראל על ארץ ישראל, בא ע"י נתינת הקב"ה את ארץ ישראל לאברהם אבינו, כדיליף בירושלמי*³⁶ ממה שנאמר „לזרעך נתתי“ (בלשון עבר), שאין זו הבטחה, אלא) „כבר נתתי“. והיינו, שמאז ואילך (אפילו קודם שכבשו ישראל את ארץ ישראל בפועל) שייכת א"י לישראל³⁷ (עולמית)³⁸. והדבר אף נוגע להלכה, כדאיתא בגמרא³⁹ שבנות צלפחד נטלו חלק אביהן (שהיה בכור) פי שנים, אע"פ ש,אין הבכור נוטל (פי שנים) בראוי כבמוחזק, כי „ארץ ישראל מוחזקת היא“⁴⁰.

אבל הענין השני, קדושת ארץ ישראל (ובמיוחד לחיוב המצוות),

* (36) נטמן לעיל הערה 5. (37) ומלשון פירוש רש"י (ר"פ בראשית) „שאם יאמרו .. לסטים אתם שכבשתם ארצות ז' אומות“ משמע לכאורה, שגם הקנין ממון נעשה רק לאחר הכיבוש (ולא לפני) – אף ש"ל שזהו רק לדעת האוה"ע – כדמשמע גם מפרש"י במק"א (נח ט, כו. לך יג, ז. טו, טז. וראה לקמן ע' 147 הערה 24). וראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 4 ואילך, ע' 8 ואילך (הובא לקמן הערה 67).

(38) אלא „שאעפ"כ לא נקנית להם אלא בחזקה המועלת כדאמרינן בקדושין דכ"ו במה ירשתם בישיבה וה"נ אמרי' בב"ב דף ק" (ש"ע) אזה"ז קו"א להל' הפקר בתחלתו. ובהמקנה קדושין שם, דהחזקה (לדעת דבי רבי ישמעאל) היינו חלוקה שביניהם לקנות כאו"א חלקו, ולא לקנות מן הכנענים. וראה שו"ת דבר אברהם שם אות ו'.

(39) בב"ב קט, א"ב. ובע"ז (נג, ב). וראה פרש"י שם ד"ה ואשריהם, ירושה להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו*.

(40) וראה בארוכה פרשת דרכים שם. ועוד.

נוסף – כיבוש וחילוק וכו' – כתנאי לחיוב מצוות אלו (על-דרך מצות יובל, החלה כש"כל יושביה עליה"⁴⁷); אבל אין בזה ענין של הוספה⁴⁸ בקדושת הארץ⁴⁹, שנפעלה בשלימות תיכף בכיבוש יריחו⁵⁰].

ועפ"ז י"ל עוד הסבר לכך שהחזקה (אפילו בערי הגבעונים וכיוצא בזה) לא פעלה את קדושת הארץ, לפי שהקדושה בכל ארץ ישראל כבר נפעלה תיכף בכיבוש יריחו כנ"ל⁵¹.

47) ערכין לב, סע"ב.

48) וכדמוכח גם מזה שמצינו (הובא באנציקלופדיא (שם) כמה טעמים ע"ז שלא נתחייבו בתרומות ומעשרות וביכורים (ועוד) עד אחר ירושה וישיבה, ואין מפרשים כפשוטו שאז לא נגמרה קדושת הארץ.

49) וכדמוכח גם ממ"ש הרמב"ם (הל' תרומות והל' בית הבחירה (שם) שקדושה ראשונה הייתה מפני הכבוש אף שמדבר שם בהחיוב דתרומות ומעשרות ושביעית שחיובם הוא רק אחר (כבוש ו)חילוק, כי ע"י כבוש נעשה כבר קדושת א"י גם בנוגע לתרומות ומעשרות.

50) בנוגע לחלה שנתחייבו תיכף בבוואם אל הארץ (ספרי ורש"י שלח טו, יח) לפני כבוש יריחו, דהרי אכלו מתבואת הארץ ממחרת הפסח (יהושע ה, יא"ב) י"ל דאינו תלוי בקדושת הארץ. ראה שו"ת שאילת דוד חידושים בעניני שביעית בתחלתו (ועיי"ש שר"ל שהיו מחלוקת בכתובות (כה, סע"א) ובירושלמי חלה (שם). ולהעיר ממנ"ח (שם) סע"א שגם תרומות ומעשרות וכו' אינו בגדר קדושה אלא מפני דהוא ארצם. ואכ"מ.

51) ומש"כ הרמב"ם (הל' תרומות (פ"א ה"ב) ,ומפני זה חלק יהושע ובית דינו כל א"י לשבטים אע"פ שלא נכבשה כדי שלא יהי' כיבוש יחיד כשיעלה כל שבט ושבט ויכבשו חלקו" – היינו להיות ,נקרא א"י כדי שיהגו בו כל המצוות" (לשון הרמב"ם (שם), שחיוב המצוות נעשה בכל מקום לאחר שנכבש המקום וחלקו (דאלת"ה לא נתחייבו ככהנ"ל עד לאחר שנכבשה בסוף ימי דוד ובכו"כ מקומות מפורש דלאחרי יד דכבשו

ועפ"ז מובן מה שקנין החזקה לא הועיל אז (אפילו בערי הגבעונים, אע"פ שהיתה חזקה מדעת הנותן), כי הקדושה נפעלה ע"פ ציווי ה', וממילא לא היתה החזקה יכולה לפעול את חלות הקדושה, לפי שציווי ה' חייב שהכניסה תהיה ע"י כיבוש מלחמה דוקא.

ויתירה מזו: מאחר שבכניסה (וקדושה) זו נאמר ,ונכבשה הארץ לפניכם" – ,הארץ" סתם – י"ל שבכיבוש יריחו, שהיתה ,נגרא של ארץ ישראל" (ולכן ,נתכנסו לתוכה שבע אומות", כי ,אם נכבשה יריחו מיד כל הארץ נכבשה"^{45*}), מיד נשלמה חלות קדושת הארץ – ע"י ביאת ישראל לא"י באופן של כיבוש.

[בנוגע לכמה מצוות⁴⁶ היה תנאי

בזה כיון שכרתו ברית וכו') – דכיון דכבשו אנשי גבעון (לעבדים) במילא נקנית ארצם וכו'**, דמה שקנה עבד (נתינים) – שקבלו ע"ע מפני יראה כו' – קנה רבו (ו,נמשך" על קנינו עניני העבדות והקדושה שלו), אף שמעצמם מסרו ונתנו עצמם לעבדות.

45*) במדב"ר פט"ו, טו. תנחומא בהעלותך יו"ד.

46) ראה אנציקלופדיא תלמודית שם ע' ריט ואילך. וש"נ.

ה"י רק כדי לשלול זכותו לגמרי (ראה לקו"ש ח"י ע' 62 ואילך. חכ"ט ע' 87). או י"ל עפומ"ש ברד"ק (ש"ב כד, כג. וכו' בתנ"ח (שם) שהיו שם למס עובד, וא"כ הוי' ,כמי שנתכבשו" (כבשוה"ג שלאח"י. וראה רמב"ם הל' מלכים פ"ו ה"א). וראה פרד"א פל"ו וברד"ל שם. לקוטי שיחות ח"ל ע' 88 ואילך. ואכ"מ. (**). להעיר מירושלמי דמאי (פ"ב ה"א. ועד"ז הוא בירושלמי שביעית פ"ו ה"א לכמה גי' (ראה מפרשים (שם)). ,מנלי' מסין כמי שנתכבשו", ובמפרשים שם. וראה אנציקלופדיא תלמודית שם (ע' רב), וש"נ.

משא"כ בכניסת עזרא, אשר עליה אמר הקב"ה, "אפקוד אתכם גוי להשיב אתכם אל המקום הזה"⁵², הנה הרצון והציווי בפקידת הקב"ה היה (לא שיכבשו את ארץ ישראל, אלא) שיעלו ויתיישבו בה⁵³ – ולכן נפעלה אז הקדושה ע"י, חזקה שהחזיקו בה".

ז. עפ"ז מתורצת גם הקושיא הראשונה (בכס"מ): כיון שהקדושה ע"י יהושע נפעלה באמצעות הכניסה באופן שנצטווה, ע"י כיבוש – וגדר הכיבוש (כפשוטו) הוא, נטילת דבר מהזולת נגד רצונו⁵⁴ – נמצא, שמצד הציווי יש כאן בעלות האומות (של האומות שקדמו לישראל), והקדושה באה בדרך התגברות על האומות⁵⁵ (ע"י כיבוש) – ולכן, "כיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש": בשעה שבטלה ההתגברות על האומות, בטלה הקדושה הבאה עלידה.

משא"כ בכניסת עזרא, אשר עליה אמר הקב"ה, "אפקוד אתכם גוי להשיב אתכם אל המקום הזה"⁵², הנה הרצון והציווי בפקידת הקב"ה היה (לא שיכבשו את ארץ ישראל, אלא) שיעלו ויתיישבו בה⁵³ – ולכן נפעלה אז הקדושה ע"י, חזקה שהחזיקו בה".

ז. עפ"ז מתורצת גם הקושיא הראשונה (בכס"מ): כיון שהקדושה ע"י יהושע נפעלה באמצעות הכניסה באופן שנצטווה, ע"י כיבוש – וגדר הכיבוש (כפשוטו) הוא, נטילת דבר מהזולת נגד רצונו⁵⁴ – נמצא, שמצד הציווי יש כאן בעלות האומות (של האומות שקדמו לישראל), והקדושה באה בדרך התגברות על האומות⁵⁵ (ע"י כיבוש) – ולכן, "כיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש": בשעה שבטלה ההתגברות על האומות, בטלה הקדושה הבאה עלידה.

ח. ההסבר הנ"ל עולה בקנה אחד גם עם ביאור החילוק בין קדושה ראשונה לקדושה שניה בפנימיות הענינים – שבזמן קדושה ראשונה היו בני ישראל (בכלל) במדריגת צדיקים, ובזמן קדושה שניה היו במדריגת בעלי תשובה⁵⁶:

אחד החילוקים בין שתי מדריגות אלו הוא⁵⁷, שעבודת הצדיקים היא (בעיקר) בדרך "מלמעלה למטה" – הם פועלים ברור ועליה ב"תחתון" ע"י המשכת קדושה (בכח תורת השם) – אלקות מלמעלה. וכיון שהפעולה באה מצד למעלה, אין הדבר קשור (כל-כך)

ז. עפ"ז מתורצת גם הקושיא הראשונה (בכס"מ): כיון שהקדושה ע"י יהושע נפעלה באמצעות הכניסה באופן שנצטווה, ע"י כיבוש – וגדר הכיבוש (כפשוטו) הוא, נטילת דבר מהזולת נגד רצונו⁵⁴ – נמצא, שמצד הציווי יש כאן בעלות האומות (של האומות שקדמו לישראל), והקדושה באה בדרך התגברות על האומות⁵⁵ (ע"י כיבוש) – ולכן, "כיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש": בשעה שבטלה ההתגברות על האומות, בטלה הקדושה הבאה עלידה.

ז. עפ"ז מתורצת גם הקושיא הראשונה (בכס"מ): כיון שהקדושה ע"י יהושע נפעלה באמצעות הכניסה באופן שנצטווה, ע"י כיבוש – וגדר הכיבוש (כפשוטו) הוא, נטילת דבר מהזולת נגד רצונו⁵⁴ – נמצא, שמצד הציווי יש כאן בעלות האומות (של האומות שקדמו לישראל), והקדושה באה בדרך התגברות על האומות⁵⁵ (ע"י כיבוש) – ולכן, "כיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש": בשעה שבטלה ההתגברות על האומות, בטלה הקדושה הבאה עלידה.

והלכו נתייבו), אבל ענין הקדושה נעשה תיכף בכיבוש יריחו.

ובאחרונים לירושלמי שביעית רפ"ו ע"פ דברי הרמב"ם הנ"ל דכיון שיהושע ובית דינו חלקו כל א"י לשבטים נק' כבר, "שקנו כולה" (בסוף יד שנה). וראה צפ"נ לרמב"ם הל' תרומות שם בסופו (ג, ד). ואכ"מ.

(52) ירמ"י כט, יו"ד.

(53) ובלשון הכתוב (ירמ"י מ, יו"ד), "ושבו

בעריכם אשר תפשתם".

(54) ראה גם הון עשיר לעדיות שם. אלא

שמבאר להסברא שהכבוש נוגע לקנין ובעלות הארץ.

(55) ואין נפק"מ אם עכו"ם קונים בכבוש מלחמה, רק עצם העובדא "שנלקחה הארץ מידיהם", וכדמוכח עוד יותר מלשונו בהלכות תרומות שם, "שקדושה ראשונה לפי שהייתה מפני הכיבוש בלבד קדשה לשעתה ולא קדשה לעת"ל", ואינו מזכיר כלל שכבשוהו מישאל.

(56) ראה לקו"ש ח"ט ע' 27 ואילך. ע'

67 ואילך.

(57) ראה גם ד"ה תקעו תרס"א. ובכ"מ.

חזקה, כך שגם לאחר ש"מפני חטאינו גלינו מארצנו", שבו בני ישראל לארץ ישראל – לא כמי שבאים לארץ שצריך לכבושה לראשונה (כי אינה שייכת להם), אלא כמי שבאים לארץ השייכת להם באופן תמידי.

ט. וע"פ כל הנ"ל תובן השייכות של קדושה ראשונה למתנה, ושל קדושה שניה – לירושה:

ידוע⁶⁰, שירושה אין לה הפסק ומתנה יש לה הפסק. וטעם הדבר⁶¹ שמתנה יש לה הפסק: אע"ג ד"אי לאו דעביד ליה נייחא לנפשיה לא הוה יהיב ליה מתנתא"⁶², מכל מקום, הרי המתנה באה (לא כליכך מצד מעלות המקבל, אלא) בעיקר מצד הנותן, ולמקבל אין (תביעה ו) שייכות למתנה, ולפיכך יש לה הפסק אפילו לאחר נתינתה.

ולכן ענין המתנה (של א"י לישראל) שייך בעיקר לכניסה הראשונה (כיבוש יהושע): כשם שאופן הכניסה של בני ישראל היה בדרך "כיבוש" (מלמעלה למטה) – הן כפשוטו, והן בעבודת האדם כנ"ל – על-דרך-זה גם אופן הנתינה של א"י לישראל הוא בדרך מתנה הבאה מצד הנותן ("מעלה"), ולא מצד תביעה ומכח שייכותה למקבל ("מטה").

משא"כ בירושה, הרי אדרבה, מצד

ב"מטה", ולפיכך יכול להיות בכך שינוי ו"הפסק" –

בדוגמת קדושה ראשונה ע"י כיבוש⁵⁸: קדושה זו באה ע"י התגברות על הצד שכנגד, אשר למרות זאת נשאר "מציאות", ולכן עלול הכיבוש להתבטל לאחר זיה.

ועל-דרך-זה הוא גם בעבודת האדם ככלל, שבאם עבודתו של יהודי היא באופן שאין לו כל עסק ומגע עם העולם, ולא נתנסה בנסיון⁵⁹ של הצד ההפכי, אין כל ודאות שכאשר יבוא לידי נסיון יהיה בכחו לעמוד בו.

משא"כ בבעל תשובה, שעבודתו היא בדרך "מלמטה למעלה" – בירור וזיכוך התחתון עד שנעשה "כלי" לקדושה – גילוי האלקות ב"מטה" הוא באופן שיש לו קיום, ואין הדבר נפסק. ועל-דרך-זה בכללות עבודתו לקונו: כיון שלאחרי שהיה לו כבר מגע ומשא עם העולם (ואף לאחר שנכשל רח"ל בענינים שהם היפך רצון העליון), שב הוא לקב"ה לתורתו ולמצוותיו, הדבר מוכיח שענין התורה ומצוות חדר בו עד כדי כך, שגם כשלוץ כעין זה אין בכחו להרחיקו ולנתקו מן הקב"ה; כלומר, התקשרותו אל הקב"ה היא תמידית ואין בה הגבלות.

בדוגמת קדושה שניה, שבאה ע"י

58) להעיר מהחילוק בפעולת התורה והמצות, דתורה היא באופן של כיבוש, ומצות באופן של בירור (ראה לקו"ש ח"ח ע' 352 ואילך. ח"ט ע' 348 ובהערה 11 שם), שבכללות זהו תוכן החילוק בין עבודת הצדיקים ועבודת התשובה (וראה לקו"ש ח"ט שם ע' 65 ואילך ובהערות שם).

59) ראה ח"פ להרמב"ם פ"ו.

60) ראה ב"ב קכט, ב. קלג, א.

61) ראה גם אוה"ת בראשית יא, א. ראה ע' תשסא ואילך. לקו"ש ח"ג ע' 115 ואילך וש"נ (בהערה 19).

62) מובא בכ"מ (בהמשך וככה תרל"ז פס"ח. המשך תרס"ו ע' קלא. ועוד). ועיין מגילה כו, ב. גיטין ג, ב. ב"מ טז, א. ב"ב קנו, א.

היתה באופן של מתנה, ובקדושה שניה נוסף גם ענין הירושה אשר אין לה הפסק.

אך עצם בעלות ישראל על ארץ ישראל היא לעולם בעלות גמורה ובתכלית השלימות, מאז נתן הקב"ה את הארץ לידי אברהם אבינו בברית בין הבתרים כ"נחלת עולם", שהרי בכריתת ברית אי אפשר שיחול כל שינוי והפסק.

וממילא, אין כל חילוק בזה מצד המצב שבו נתונים ישראל: אפילו כאשר המצב הוא "מפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו", הנה אף אז ארץ ישראל היא "ארצנו" ו"אדמתנו"⁶⁵; וכדברי הגמרא הנ"ל, ש"ארץ ישראל מוחזקת היא" ו"ירושה היא לכם מאבותיכם", מאברהם אבינו, אף שבינתיים ארע חטא העגל וחטא המרגלים וכו"⁶⁶.

109 [ובפרט ע"פ המבואר לעיל בפסק-דין הרמב"ם, שענין הירושה נמשך

65 ועד שנוגע לדין, לכמה דיעות, בנוגע לפרוזבול שאפילו מי שאין לו קרקע יכול לכתוב בשטר והקניתי לו ארבע אמות קרקע לפי ש"אין כל אדם מישראל שאין לו ד' אמות בארץ ישראל ואם תאמר נטלוה הגוים ואנן בגלות, קיימא לן לרבנן דקרקע אינה נגזלת ובחזקת ישראל היא וארץ ישראל נקראת ע"ש ישראל כו" – שו"ת מהר"ם כ"ר ברוך ס' תקלו. וראה ס' השטרות לר"י ברצלוני ע' 43. אוצר הגאונים קדושין סי' קמו"קא. וגם הדיעות שחולקין – ראה לקו"ש ח"כ ע' 309 הערה 69, ד"ל שבעצם הדבר לא נחלקו, כ"א בנוגע לפרוזבול והרשאה.

66 וזה שארז"ל (מכילתא יתרו יח, כז) דא"י ניתנה על תנאי – ה"ז רק בנוגע לקדושת הארץ, שהיית ישראל על אדמתם בפועל, אבל גם אז נשארה בעלות ישראל על א"י בשלימות. וראה צפע"נ השמטות להל' תרומות (סב, א).

היותו של הירוש קרובו של המוריש⁶³ – יש לו תביעה על הירושה ושייכות אליה, עד אשר אמיתת ענין הירושה הוא שהירוש הינו "עצם המוריש"

(– הדבר אינו נחשב כלל "שינוי רשות")⁶⁴;

ולכן, הנתינה מלמעלה בדרך ירושה היתה בקדושה שניה, כאשר (גם) כניסת בני ישראל היתה – הן כפשוטו, והן בעבודת האדם כנ"ל – בדרך "חזקה", אשר תוכנה הוא כנ"ל, שיש להם שייכות בעצם לארץ ישראל, והם בעליה של הארץ לעולם.

ויש לומר, שזהו גם הרמז בכתובים בכך שבקשר לענין המתנה בקדושה הראשונה נאמרה הלשון "לזרעך אתן" "לך אתננה" – בלשון עתיד, ואילו בשייכות לקדושה השניה נאמרה הלשון "לזרעך נתתי", בלשון עבר (כנ"ל ס"א):

קדושה ראשונה נבעה מהשייכות של ישראל לארץ שהיתה עתידה להתחדש רק בעתיד – בכיבוש ארץ ישראל מרשות אחרים, שאינה קדושה; משא"כ קדושה שניה היתה באופן כזה, שפעולת ישראל (החזקה) היתה רק גילוי שייכותם אל הארץ, שארץ ישראל היא שלהם מכבר (מצד הנתינה לאבות).

י. החילוק בין מתנה לירושה בנוגע לארץ ישראל קיים, כנ"ל, רק בשייכות לקדושת הארץ שנפעלה בכניסת ישראל לארץ – שקדושה ראשונה

63 ראה המשך וככה שם.

64 צפע"נ השלמה יג, א. מהד"ת יט, ט. שו"ת צפע"נ (ווארשא) ח"ב סק"ח.

ידי"68, אלא לפי שזוהי „נחלת עולם” מאת הקב"ה אלקי העולם לעם עולם, אזי הם מצליחים בזה –

עד אשר מתקיים היעוד „והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך”69, שאומות העולם מסייעים לישראל למלאות את רצון ה' בכלל, ובענין הנ"ל בפרט, עוד בזמן הגלות; והדבר מזרז את ביאת משיח צדקנו, ואז תהיה כל ארץ ישראל – גם ארץ קניי קניזי וקדמוני70 – בבעלות ישראל, ו„אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד”71, במהרה בימינו ממש.

(משיחות כ"ף מנ"א ומוצש"ק ראה תשל"ח. שמחת בית השואבה תשכ"ד)

ונקבע בקדושת הארץ באופן שגם קדושה זו (קדושה שניה) אין לה הפסק, „קדושה לעתיד לבא”.

ומזה מובן, שזהו ענין שלא יתכן בו כל משא-ומתן או „מסחר” וכיוצא בזה. כי בנוסף לזה שכל ארץ ישראל לגבולותיה, „מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת”, ירושה היא לכלל ישראל ולכל יהודי, ולפיכך אף אחד אינו רשאי לוותר ח"ו על חלק מארץ ישראל – הנה הרצון למסור חלק ממנה ח"ו הוא נגד רצון ה', אשר „ברצונו נתנה לנו”67 כנחלת עולם.

וכאשר עם ישראל עומדים על כך בתוקף המתאים, ולא מצד „כחי ועוצם

(67 פרש"י ר"פ בראשית. וראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 8 ואילך, דמכיון שנתנית הארץ באה מהקב"ה ש„הוא בראה”, ה"ז „נתינת” עצם מהותה של הארץ, (לא הבעלות על הארץ) הארץ עצמה נעשית „ארץ ישראל”, ואין שייך שינוי בזה (גם כשגלינו מארצנו).

68 עקב ח, יז.

69 ישעי' מט, כג.

70 כנאמר לאברהם בכרית בין הבתרים שם „נתתי את הארץ הזאת גו' ואת הקני גו'”.

71 צפני' ג, ט. רמב"ם הל' מלכים ספי"א.

